

Studiewijzer aardrijkskunde12 Havo

Indonesië (PTA T5)

Klas: 12 havo

Blok: 2

Datum: november 2016

Als een les wegens ziekte uitvalt dan kan je zelfstandig door werken.

Zorg voor een groot schrift (A4-formaat) waarin je duidelijke aantekeningen kunt maken en schema's kunt tekenen. Bewaar je aantekeningen goed. Deze heb je de komende jaren in de lessen en voor het Centraal Examen ook weer nodig.

Maak altijd de opgaven met de atlas deze zijn van wezenlijk belang voor het oefenen van de (geografische) vaardigheden.

Leer de begrippen goed. De begrippen zijn de basis voor het verkrijgen van inzicht in de geografische vraagstukken. Dus leer niet alleen de betekenis van de begrippen, maar ook de context waarin de begrippen worden gebruikt.

45	7 t/m 13 nov		Do: 13.30 studiemiddag
46	14 t/m 20 nov	<p>Meenemen boek Indonesië Hfd. 9 Indonesië als ontwikkelingsland Maandag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introductie Indonesië (zie studiewijzer) en kijken in atlas • Verdieping over de natte en droge moesson (§2) zelfstudie • Opdrachten: 1+2+6 t/m 10 en de topografie leren • Toets bespreken • <p>Vrijdag</p> <ul style="list-style-type: none"> • §3 Uitgangssituatie voor globalisering • Opdrachten: 11 t/m 15 	<p>Wo: 13.30 inhaalmoment Do: ouderavond 5^e&6^e kl ouders</p>
47	21 t/m 27 nov	<p>§4 Globalisering en de landbouw. (economische dimensie)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introductie §4, • WB: 16 t/m 20 <p>§5 Globalisering en industrie en diensten (economische dimensie)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introductie 	<p>Di: 19.30 Buitenland Buitenkans in Cals College Wo: cijfers ingevoerd</p>
48	28 nov t/m 4 dec	<p>??t/m 4^e uur les??</p> <p>§6 Globalisering en de bevolking (sociaal-culturele dimensie)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introductie §6, 	<p>Di: sportdag 9t/m12 na periode Ma: Rap.verg. 11e kl. Di:Rap.verg. 12e kl. Wo: rap verg 9e kl Do: rap verg 10e kl. Vr: rapverg 9^e kl.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Opdrachten: 29 t/m 35 	
49	5 nov t/m 11 dec	<p>Wo: Rapporten en examendossier eruit §7 Groei naar eenheid (politieke dimensie)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Introductie §7 • Opdrachten: 36 t/m 38 <p>§8 Is Indonesië nog steeds een ontwikkelingsland?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opdrachten 39 & 40 • Examentrainer <p>Examenbundel en samengevat meenemen</p>	Toneelweek 11B Vr: toneelopvoering 11B
50	12 t/m 18 dec	Herhaling en oefening. Meenemen samengevat, examenbundel, leerkatern Indonesië.	Di: vakouderavond 7 t/m 12 vanaf 17.30 uur Wo: inhaalmiddag v. 13.30u
51	19 t/m 25 dec	<p>Toetsinhoud Leerkatern Indonesië</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hfd. 9: helemaal • Hfd. 10: §.. (nader te bepalen) <p>Les aantekeningen en studiewijzer Samengevat; de volgende onderdelen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wereld <p>Indonesië</p>	Ma/Di/Wo: Toetsweek 10&12 (Niet voor talen) Vr: kerstspel + afsluiting
52	26 dec t/m 1 jan	Kerstvakantie	
1	2 t/m 8 jan	Kerstvakantie	
2	9 t/m 15 jan		Ma: leerlingen vrij/studiedag Do: Driekoningenopvoering
3	16 t/m 22 jan		Za: opendag 10.00-14.00 u
4	23 t/m 29 jan		luistertoetsen 12/10M/H in de les Di: ouderavond 9 ^e kl. Do: ouderavond 10 ^e kl.
5	30 jan t/m 5 feb		Drama examen 12V Za: Opvoering Drama Ma: ouderavond 11 ^e kl.
6	6 t/m 12 feb		
7	13 t/m 18 feb		Wo: 13.30 inhaalmoment Vr: 13.30 studiemiddag Vr: Toetsweek 9/10/11/12 (11 ^e geen talen)
8	20 t/m 26 feb	Toetsweek	Toetsweek 9t/m12 Vr: begin krokusvakantie
9	27 feb t/m 5 mrt	Krokusvakantie	
10	6 t/m 12 mrt	Einde blok 2	Mondelingen 12H/V-10M/H examenklassen gewoon les
11	13 t/m 19 mrt		Ma/Di/Wo/Vr Mondelingen 12H/V-10M/H examenklassen gewoon les
12	20 t/m 26 mrt		

Introductie fysisch geografie van Indonesië

Fysische geografie

Klas: 12 havo

Globale lesopbouw

1) Inleiding Indonesië

- 13.000 eilanden. Wat zijn de grootste eilanden? Java, Sumatra, Papoea, Sulawesi, Kalimantan.

Eilandkarakter (archipel (eilandenrijk/eilandengroep))

- Zeevaart heeft contacten met andere gebieden bevordert zee als bindende factor, gevolgen veel handel en via zee ook beïnvloeden van culturen. Maleis is langs de kusten Lingua Franca als voertaal.
- Zee ook barrière in contacten tussen Indonesische eilanden, de zee als scheidende factor. Gevolg is dat eilanden deels hun eigen karakter hebben behouden (zie kaart in Beeld) en is ook belemmering van voor nationale eenheid en stimulans voor afscheidingsbewegingen, zoals Aceh en Papoea.
- Naast cultuur factoren zijn ook politieke/economische factoren van invloed op afscheidingsbewegingen. De winsten van de natuurlijke hulpbronnen verdwijnen in de zakken van de Javanen. Er komt weinig terecht bij de lokale bevolking, ook als je kijkt naar de werk. Er is nog een factor transmigratie (dit komt later)
- Ook een barrière in de contacten is het ondoordringbare regenwoud of tropische regenwoud, gebergte. Dit van de fysische kenmerken naast het eilandkarakter.
- Ligging in de wereld

Bevolkingsdichtheid van Indonesië

- Grote verschillen. Veel in Java, zowel in stad als platteland (500 inw./km²).
- Buitengewesten kan het 1 inw./km² zijn, door reliëf, lage bodemvruchtbaarheid, waterhuishouding.

Klimaat van Indonesië

- Af-klimaat (tropische regenwoudklimaat) & Aw-klimaat (moessonklimaat)
- Neerslag in heftige regenbuien zorgt voor overstromingen versterkt door verstedelijking en ontbossing. **Bandjir**
- **Lahar** modderstroom
- **Sterke chemische verwerking** geef hiervoor een verklaring

Delfstoffen in Indonesië

- Door vulkanisme grote rijkdom aan erts, zoals tin, nikkel, goud en koper.
- Continentaal plaat rijk aan fossiele brandstoffen als aardolie, aardgas en steenkool. Ophoping van resten planten/plakton in ondiepe zee, door water afgesloten van zuurstof, daardoor geen afbraak. Bedekking door sediment in dalend gebied, hierdoor toename van druk en temperatuur. Door de hogere druk en temperatuur ontstaat uit planten steenkool en uit plankton olie. En bij beide aardgas. Rol van de OPEC in de wereld.
- Bauxit

Het vergelijken van landen

Samenvatting Arm en rijk Havo H3, gemaakt door Thieme Meulenhoff en bewerkt door Arnoud Boerma voor de Stichtse Vrije School.

De wereld indelen

De hoofdvraag in dit hoofdstuk is:

Hoe kun je regio's goed vergelijken, zodat veranderingen in geografische patronen en processen op meerdere ruimtelijke schaalniveaus duidelijk worden?

Deelvragen

- 1 *Hoe kun je landen en gebieden op een goede manier met elkaar vergelijken?*
- 2 *Welke economische indicatoren kun je gebruiken wanneer je landen met elkaar wilt vergelijken?*
- 3 *Wat zijn de eigenschappen van die indicatoren en waarom moet je voorzichtig zijn met het toepassen ervan?*
- 4 *Welke demografische en sociaal-culturele indicatoren kun je gebruiken wanneer je landen met elkaar wilt vergelijken?*
- 5 *Welke verandering in de bevolkingsgroei maken landen door wanneer de welvaart groeit?*
- 6 *Wat zijn de economische gevolgen van veranderingen in de leeftijdsopbouw?*

Landen en volken

► Mensen vormen zich een beeld van landen en willen deze met elkaar vergelijken. De vergelijking kan op vier verschillende dimensies/invalshoeken plaats vinden:

Economische dimensie
demografische dimensie
sociaal-culturele dimensie
politieke dimensie

Etiket en meetlint

► De ongelijke welvaart tussen en binnen landen valt op.

- Vergelijken op kenmerken is vaag en onnauwkeurig. De verschillen kunnen meetbaar worden gemaakt met behulp van criteria of indicatoren, zoals het BNP/inw.
- Elk criterium/indicator moet relatief worden gemaakt om landen te kunnen vergelijken, bijvoorbeeld door te werken met percentages of per inwoner.
- Voor een goede vergelijking zijn minimaal drie indicatoren nodig.

Lastig vergelijken

► Statistische gegevens zijn vaak verouderd en criteria zijn vaak verschillend omschreven. Dit maakt landenvergelijking lastig.

- Gegevens gelden vaak alleen op nationale schaal. Daardoor blijven regionale verschillen verborgen.
- Voorbeeld: het landelijk gemiddelde werkloosheidspercentage.
- Statistische gegevens zijn vaak onbetrouwbaar, met name in ontwikkelingslanden.

dimensies

Indicatoren

*Landelijke gegevens
verhullen regionale
verschillen*

Economische indicatoren

► Vergelijking tussen landen is mogelijk door te letten op economische criteria: productie, inkomen, soort werk.

- BNP: totale productie van goederen en diensten in een land, per jaar uitgedrukt in geld.

- Wees voorzichtig met het gebruik van het BNP, want:

Bruto Nationaal Product

- in ontwikkelingslanden veel zelfvoorziening: geen administratie van productie.

Voorzichtig met BNP

- de waarde van de nationale munten verschilt en omrekenen is moeilijk.

- BNP/hoofd is een gemiddelde dat niets zegt over de verdeling van het nationaal inkomen.

nationaal inkomen

- er zijn tussen landen grote verschillen in koopkracht.

- een indicator die naast het BNP/inwoner kan gebruiken is extreme armoede daardoor een beeld kan ontstaan over de verdeling van de rijkdom over de bevolking.

koopkracht

Koopkrachtverschillen

► Koopkracht = de hoeveelheid goederen die kunnen worden gekocht met een bepaald salaris ('een standaard boodschappenmandje').

*HDI-index (VN-index)
als aanwijzing voor
ontwikkeling*

- Een tamelijk betrouwbare index is de hamburgerindex: hoeveel kost een Big Mac in een land of hoe lang moet je werken voor een Big Mac?

- Vanwege de nadelen van het criterium BNP/inwoner gebruiken de VN de Human Development Index (VN-index). Daarin zijn drie indicatoren opgenomen:

- de gemiddelde verdiensten → het BNP/inwoner

- de ouderdom → de gemiddelde levensverwachting

- de scholingsgraad → (an)alfabetisme.

De HDI is dus een samengestelde indicator.

*Aandeel
beroepsbevolking in de
landbouw*

De bestaansmiddelen

► De beroepsbevolking werkt in drie sectoren: primair, secundair en tertiair.

- Een hoog aandeel werkers in de landbouw wijst op een laag BNP/inwoner.

- Van elk bestaansmiddel kan ook de bijdrage aan het BNP worden gegeven.

De verhouding tussen aantallen mensen en verdiensten per sector, zegt iets over de productiviteit ervan.

*Veel mensen in de
landbouw gaat samen
met onderontwikkeling.*

Demografische indicatoren

► Demografie = de studie van de aantallen van de bevolking en de veranderingen daarin.

*bevolkingsdichtheid
bevolkingsspreiding*

- Het kenmerk bevolkingsdichtheid is altijd een gemiddelde.

- De bevolkingsspreiding geeft aan hoe de bevolking is verdeeld over een gebied.

*natuurlijke
bevolkingsgroei*

- De natuurlijke bevolkingsgroei is bruikbaar bij het vergelijken van de ontwikkeling van landen. Want dit is gekoppeld aan geboortecijfer, zuigelingensterfte en kindersterfte.

zuigelingensterfte

- De leeftijdsopbouw is kenmerkend voor de ontwikkeling van een land.

leeftijdsopbouw

- Het piramidemodel hoort bij ontwikkelingslanden, zoals Egypte.

- De granaatvorm: het bevolkingsaantal blijft gelijk.

- De ui-vorm: afnemende bevolking.

- Bij een piramide is de groene druk hoog (veel investeringen in werk, onderwijs). Bij een ui-model is juist de grijze druk hoog.

demografische druk

- De verhouding tussen de leeftijdsgroepen geeft de demografische druk aan. Hoog als er naar verhouding weinig mensen in de productieve leeftijd zijn (20-65 jaar).

De bevolkingsovergang

demografische transitie ► Het demografische transitie-model verklaart de veranderingen in de leeftijdsopbouw: als de omstandigheden veranderen, zullen ook geboortecijfer en sterftcijfer veranderen.

Vier fasen in het transitie-model.

- De eerste fase hoort bij de agrarisch-ambachtelijke samenleving. De sterftcijfers en de geboortecijfers zijn hoog, maar liggen dicht bij elkaar. Daardoor is het geboorteoverschot klein. De armste landen kennen deze situatie nog.
- Fase 2 en 3 laten een snelle bevolkingsgroei zien.
- In fase 4 zitten sterftcijfer en geboortecijfer op een laag niveau en weer dicht bij elkaar. De bevolking neemt op de lange duur af. De vergrijzing slaat toe, waardoor het sterftcijfer tijdelijk stijgt. Deze fase is kenmerkend voor veel rijke hoogontwikkelde landen, de post-industriële samenlevingen.

migratie

Migratie

► De bevolking kan ook veranderen door sociale groei: vestiging of vertrek. Migratie is te verklaren met behulp van pullfactoren en pushfactoren.

emigreren

► Wanneer de leefomstandigheden slecht zijn, zullen veel mensen gaan emigreren.

*pullfactoren
pushfactoren*

- Aantrekkingsfactoren voor een migrant worden pullfactoren genoemd.
- De afstotingsfactoren heten pushfactoren. Ze zijn het omgekeerde van de attractiefactoren.

arbeidsmigratie

- Mensen wegen deze factoren tegen elkaar af. Arbeidsmigratie betekent dat de doorslaggevende reden de werkgelegenheid in het vestigingsland is. Migratie hangt niet alleen af van pull en push, maar ook van persoonskenmerken.

Sociaal-culturele indicatoren

Demografische indicatoren zijn onderdeel van de sociaal-culturele indicatoren. Bij een vraag over sociaal-culturele indicatoren kunnen dus ook de demografische indicatoren in het antwoord betrokken worden.

*taal
godsdienst*

► Taal en religie zijn de belangrijkste cultuurelementen.

Religie en taal zijn basiselementen van de persoonlijke en regionale identiteit.

- De godsdienst is van grote invloed op menselijke beslissingen en voor de inrichting van gebieden.

De taal is onmisbaar bij communicatie en de verspreiding van ideeën.

- De twee kenmerken zijn niet goed bruikbaar om de ontwikkeling van een gebied aan te geven, omdat ze niet in cijfers uit te drukken zijn.

Analfabetisme remt de vooruitgang

analfabetisme

► Analfabetisme is een kenmerk in de HDI, dus van groot belang voor de ontwikkeling van landen.

- Eenvoudigste criterium is dus geletterdheid, (an)alfabetisme.

Politieke indicatoren

Beheersing corruptie

► Criteria tussen landen is ook mogelijk door te letten op de manier waarop een land wordt bestuurd.

Doelmatigheid overheid en bestuur

- Voorwaarde voor ontwikkeling in een land is een redelijk betrouwbare overheid en weinig corruptie. Goede indicatoren hiervoor zijn:

- beheersing van corruptie
- doelmatigheid overheid en bestuur
- De positie van een land in het wereldsysteem kan gebruikt worden:
  - politieke bondgenootschappen
  - deelname aan handelsblokken (samenwerking I & II)
  - Handhaving mensenrechten
    - politieke burgerrechten

Door landen met elkaar te vergelijken kan een uitspraak worden gedaan welke positie het land in neemt in wereldsysteem. De positie kan omschreven worden met de termen:

- Periferie
- Semi-periferie
- Centrum

Opdracht

- Markeer de belangrijkste cursief gedrukte indicatoren.
- Schrijf de gemarkeerde indicator onder elkaar op.
- Zoek in de atlas de kaart die hoort bij de desbetreffende indicator en schrijf het kaartblad en kaartletter achter de opgeschreven indicatoren.
- Geef aan wat de eenheid van de indicator is om vergelijken mogelijk te maken

	Kaartblad	Indicator omschrijving waardoor landen vergelijken kunnen worden
Economische indicator		
<i>Bruto Nationaal Product</i>	GB53 213A GB54 245A	BNP/inw in euro's
Demografische indicator		
Sociaal-culturele indicator		
Politieke indicator		

Demografie

Sociale en natuurlijke bevolkingsgroei

Migratie heeft gevolgen voor het aantal inwoners in een bepaald gebied. De toename en afname van de bevolking door migratie wordt **sociale bevolkingsgroei** genoemd. De sociale bevolkingsgroei wordt uitgedrukt in het migratiesaldo. Is het saldo positief, dan neemt het aantal inwoners toe. We spreken dan van een **vestigingsoverschot**. Is het saldo negatief, dan neemt het aantal inwoners juist af en wordt er gesproken van een **vertrekoverschot**.

Behalve de sociale bevolkingsgroei beïnvloedt ook de natuurlijke bevolkingsgroei het inwonertal. **De natuurlijke bevolkingsgroei** is het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterfgevallen in een bepaald gebied. Wanneer er in een gebied meer geboorten zijn dan sterfgevallen, is er sprake van een **geboorteoerschot**. In sommige gevallen kan het aantal sterfgevallen het aantal geboorten in een jaar overtreffen. Wanneer we de migratie van en naar het buitenland buiten beschouwing laten, zal de bevolking op den duur in omvang afnemen. Er wordt in dit geval gesproken van een **sterfteoverschot**.

De natuurlijke bevolkingsgroei verandert in de tijd. Het **demografisch transitie-model** laat de veranderingen zien

Evenals bij migratie, wordt er bij de natuurlijke bevolkingsgroei een onderscheid gemaakt in absolute en relatieve groei. Dat maakt vergelijkingen tussen gebieden met een verschillend inwonertal mogelijk. Het relatieve geboortecijfer en het sterfecijfer zijn de grootheden die hiervoor gebruikt worden.

Bevolkingsopbouw

Geboorte- en sterfecijfers zijn niet erg geschikt om landen of regio's met elkaar te vergelijken. Ze zijn sterk afhankelijk van de leeftijdsopbouw van een bevolking: de samenstelling van een bevolking naar leeftijdsgroepen. Bij een jonge bevolking zal het geboortecijfer hoger zijn dan bij een sterk vergrijsde bevolking. Het omgekeerde geldt voor het sterfecijfer. De leeftijdsopbouw wordt weergegeven in een **bevolkingsdiagram**. Dat is een weergave van de verdeling van de bevolking naar geslacht en leeftijd in leeftijdsklassen of cohorten van 5 jaar.

Er zijn qua vorm drie soorten bevolkingsdiagrammen te onderscheiden, zie GB53 202H.

- Piramidevorm (GB53 202H2): elke leeftijdsgroep is kleiner dan de voorafgaande bevolkingsgroep. Er is sprake van een jonge, toenemende bevolking. Vooral de bevolkingsdiagrammen van ontwikkelingslanden hebben deze vorm.
- Urnvorm (GB53 202H3): het bevolkingsdiagram heeft steeds kleinere cohorten bij de jongere leeftijdsgroepen. Er is sprake van een afnemende bevolking. Vooral in de West-Europese landen komt dit diagram veel voor.
- Granaatvorm (GB53 202H1): het bevolkingsdiagram laat een slechts zeer geleidelijke afname van jong naar oud zien; Er is sprake van een gelijkblijvend bevolkingsaantal. We spreken dan ook wel van een '**stationaire bevolking**'.

Uit de verschillende vormen van de bevolkingsdiagrammen kun je opmaken dat de natuurlijke bevolkingsgroei door de tijd verandert. Het Nederlandse bevolkingsdiagram had vroeger bijvoorbeeld een piramidevorm en is pas na de Tweede Wereldoorlog via een urnvorm in een granaatvorm veranderd. De bevolking van een gebied maakt dus een bepaalde ontwikkeling door.

De volgende drie factoren zijn van invloed op de veranderingen in de leeftijdsopbouw.

- A Sociaal-culturele factoren: veranderingen in de samenleving kunnen ertoe leiden dat het aantal geboorten afneemt. Afname van de invloed van de kerk, minder sociale controle en op latere leeftijd kinderen krijgen hebben een beperkende invloed gehad op het aantal geboorten. Niet alleen het geboortecijfer, maar ook het sterftecijfer is verlaagd door een sterk verbeterde medische zorg, een verbeterde hygiëne en een betere uitgebalanceerde voeding.
- B Economische factoren: waren kinderen vroeger een economische noodzaak, de laatste dertig jaar is het krijgen van kinderen steeds meer een economische last geworden. Tegenwoordig krijgen mensen kinderen omdat ze dat graag willen en niet meer omdat het moet om het hoofd boven water te houden. Anticonceptie maakt de keuze voor wel of geen kinderen mogelijk. De gezinnen zijn dan ook steeds kleiner geworden. Gezinnen met een of twee kinderen komen nu het meeste voor.
- C Politieke factoren: de politiek kan de geboorten op een bepaalde manier beïnvloeden, in ontwikkelingslanden proberen overheden bijvoorbeeld de explosieve bevolkingsgroei af te remmen door campagne te voeren voor geboortebepanking.

In een bevolkingsdiagram vormende personen van 0 tot 19 jaar en die van 65 jaar en ouder het economisch niet-productieve deel van de bevolking. De verhouding tussen het economisch productieve deel en het economisch niet-productieve deel wordt de **demografische druk** genoemd. Over het algemeen komt het erop neer, dat het economisch productieve deel van de bevolking het economisch niet-productieve deel van de bevolking moet onderhouden. Immers mensen die werken maken het mogelijk dat er voorzieningen zijn voor jongeren en ouderen, zoals onderwijs en bejaardenhuizen. Zijn er weinig werkende mensen ten opzichte van het aantal jongeren en ouderen dan betekent dat de druk op deze groep erg groot zal zijn om de voorzieningen op peil te houden. De demografische druk van een bevolking kan als volgt worden uitgerekend.

$$demografische\ druk = \frac{aantal < 20 + aantal > 65}{aantal\ 20 - 65} \times 100\%$$

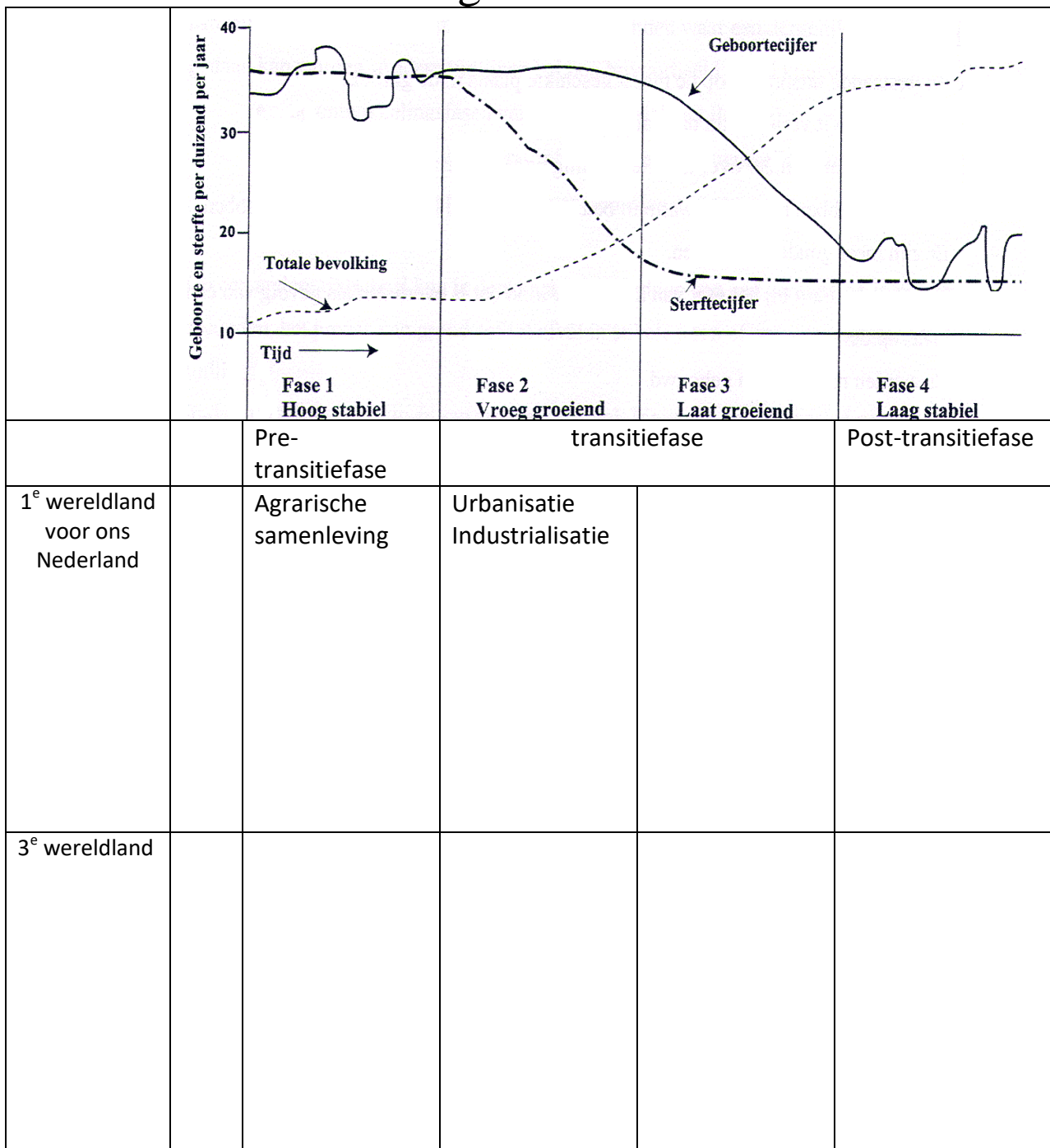
Wanneer de groep van 65 jaar en ouder stijgen, dan is er sprake van **vergrijzing**. Wanneer door vergrijzing het economisch niet-productieve deel van de bevolking groeit, wordt de leeftijdsgroep van 20 tot 65 jaar verhoudingsgewijs kleiner en stijgt de demografische druk. Ook kan de groep van 20 en jonger stijgen, dan is er spraken van **vergroening**.

$$groene\ druk = \frac{aantal < 20}{aantal\ 20 - 65} \times 100\%$$

$$grijze\ druk = \frac{aantal > 65}{aantal\ 20 - 65} \times 100\%$$

De demografische druk is in een piramide- model of een urnmodel het grootst, omdat daar de niet-productieve bevolking veel groter is dan bij het granaatmodel.

De demografische transitie

Bron: Examen ak 2009 tijdvak 2

Opgave 6 – Natuurlijke hulpbronnen

Veel natuurlijke hulpbronnen van Indonesië zijn tot nu toe niet of nauwelijks onderzocht of in kaart gebracht.

2p **22** Geef twee fysischgeografische factoren die dit mede veroorzaakt hebben.

Eén van de belangrijkste natuurlijke hulpbronnen van Indonesië is hout. De regering van Indonesië wil graag dat er in de houtindustrie meer exportvalorisatie plaatsvindt.

2p **23** Beredeneer waarom de regering van Indonesië dit graag wil.

De vele natuurlijke hulpbronnen hebben de Indonesische bevolking tot nu toe weinig welvaart opgeleverd.

2p **24** Geef hiervoor twee politieke redenen.

Antwoord Examen ak 2009 tijdvak 2

Dit begrip moet je kennen voor toets en CE

Waarde toevoegen aan grondstoffen voor de export = **exportvalorisatie**

Opgave 6 – Natuurlijke hulpbronnen

---

22 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste fysischgeografische factoren zijn:

- ligging in bergachtige gebieden
- ligging in dichtbeboste gebieden / oerwouden / ondoordringbare vegetatie
- archipelkarakter van het land / uitgestrektheid van het eilandenrijk
- het tropische klimaat / A-klimaat

per juiste factor 1

23 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- hierdoor de waarde van het hout(product) toeneemt 1
- zodat de inkomsten uit export voor Indonesië kunnen stijgen 1

24 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redenen zijn:

- In Indonesië zijn veel conflicten.
- In Indonesië is veel corruptie.
- In Indonesië wordt veel aan vriendjespolitiek gedaan.

per juiste reden 1

Schema

Globaliseringproces op mondiale schaal	Tijdvakken			
	1500-1850	1850-1950	1950-1990	1990-heden
Wat zijn de kenmerkende begrippen die iets zeggen over het wereldbeeld.	Handelskolonialisme	Exploitatiekolonialisme Industriële revolutie Internationale taakverdeling	Overzichtelijke wereld Oost-west-tegenstelling Noord-Zuid-tegenstelling	Onoverzichtelijke wereld Global Shift
Centrum gebieden van de wereld	Spanje, Portugal, Nederland Groot-Brittannië	West-Europa Noord-Amerika	West-Europa Noord-Amerika Japan	West-Europa Noord-Amerika Deels Azië
Semi-perifere gebieden van de wereld			NIC's	Delen Azië Delen Latijns Amerika
Periferie gebieden van de wereld	Afrika Zuid-Amerika Delen Azië	De koloniën	Derde wereld	Afrika Landen in Latijns Amerikaan
Globaliseringproces in de regio Zuidoost Azië.				
Indonesië	Centrale plaats voor de VOC	Plantages, leverancier grondstoffen 1900 ethische politiek	1949 onafhankelijk soevereine staat. Richten op importvervangende industrialisatie	1997 Azië crisis en als gevolg exportgeoriënteerde industrialisatie
Singapore			NIC Industriële samenleving	Centrum land, met hoogwaardige productie
Maleisië				Jonge NIC
Vietnam				MOL
Filippijnen				Jonge NIC

Schema

Globaliseringproces op mondiale schaal	Tijdvakken			
	1500-1850	1850-1950	1950-1990	1990-heden
	Koloniaalperiode		Overzichtelijke wereld	Onoverzichtelijke wereld
Wat zijn de kenmerkende begrippen die iets zeggen over het wereldbeeld.		exploitatiekolonialisme		
Centrum gebieden van de wereld				
Semi-perifere gebieden van de wereld				
Periferie gebieden van de wereld				
Globaliseringproces in de regio Zuidoost Azië.				
Indonesië		Nederlands-Indië kolonie van Nederland.	1949 Indonesië zelfstandige staat (dekolonisatie)	

Lesbrief 6 landenvergelijken

Introductie

Landen kan je op verschillende manieren met elkaar vergelijken. Voor een goede vergelijking tussen landen kan gebruik gemaakt worden van indicatoren.

Maak de opdracht in twee tallen

Opdracht 1

Vul bij schema 1 de betekenis in van de zeven indicatoren. Controleer je antwoorden met behulp met je boek.

Indicator/begrip	Betekenis van de begrippen
Analfabetisme	
BNP per inw.	
Bevolkingsdichtheid	
Levensverwachting	
VN-index	
Democratie	
Godsdienst	

Schema 1

Opdracht 2

-Zet in schema 2 de begrippen op een door jou gekozen volgorde. Op 1 zet je het begrip dat volgens jou het meeste zegt over de ontwikkeling van een land en op 7 het begrip dat het minste zegt over ontwikkeling.

-Zet achter het begrip waarom jij het op die plaats hebt gezet (waarom staat het boven of onder een ander begrip).

-Zoek een kaartblad dat meer informatie geeft over deze indicator. Gebruik een kaartje op mondiaal schaalniveau.

	Begrip op volgorde	Waarom	Kaart atlas
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			

Schema 2

Opdracht 3

Bespreek opdracht 2 met een ander groepje. Verwerk de uitkomsten van het gesprek in het schema.

Opdracht 4

We hebben in de vorige opdrachten verschillende indicatoren bekeken en vergeleken. Met deze opdracht gaan we kijken in hoeverre indicatoren gebruikt kunnen worden om een wereldbeeld te creëren. Dat staat in deze opdracht centraal.

Stappenplan voor het creëren van een eigen wereldbeeld.

Gebruik schema 3. In schema 3 staan een groep landen en vier indicatoren.

1. Verzin een eigen indicator in de een-na-laatste kolom.
2. Kijk per land hoe het staat met de indicator en geef een score van 1 tot en met 5. Scoort een land goed op een indicator dan krijgt het 5 punten en als een land slecht scoort word 1 punt gegeven.
3. Tel alle punten bij elkaar op.
4. Verdeel de zeven landen onder in een periferie, semiperiferie en centrum.

Opdracht 5

Een ontwikkelingsland word gekenmerkt door een fragmentarische modernisering.

- a. Leg uit wat bedoelt word met fragmentarische modernisering.
- b. Wat zijn de verschillen tussen een land in de periferie en een land in de semiperiferie. Welke indicatoren in de atlas kunnen gebruikt worden om dit verschil duidelijk te maken.
- c. Het gebruik van de indicator BNP/inw. heeft ook enkele nadelen in het gebruik. Welke zijn dit.

Land	Analfa- betisme	VN-index	Levens- verwachting	BNP per hoofd	.....	Totaal
China						
Madagaskar						
Mexico						
Estland						
VS						
Mali						
Nederland						

Schema 3

